

Jean BASTIN

Doctor in de rechten

Licentiaat in de historische wetenschappen

Licentiaat in de politieke wetenschappen

**De biografie van majoor-geneesheer
Félix Bastin, gesneuveld voor België
in Kaaskerke (Diksmuide)
op 4 november 1917**

Uitgeverij vzw Wetenschappelijke Stichting Jean BASTIN

Deze versie van de biografie van Félix Bastin is in november 2015 door Pascal Hyde opnieuw opgemaakt.
Er zijn enkele kleine correcties en historische aantekeningen toegevoegd aan de oorspronkelijke versie die in oktober 2004 werd uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling ter ere van Félix Bastin in het Centre Médical Opérationnel 7 in Marche-en-Famenne. Vertaald in het Nederlands in oktober 2025 door Pascal Hyde

Hoofdstuk I

Zijn leergierige jeugd, zijn schrijftalent. Tot aan zijn universitaire studies

Félix Bastin werd op 25 oktober 1870 in Amay geboren. Hij was het derde kind van Léopold Bastin en zijn vrouw, geboren Reuviaux. Zijn familie bestond uit vijf kinderen: twee jongens en drie meisjes.

Het fortuin is niet aanwezig in het huis. Zijn overgrootvader was welgesteld geweest, omdat hij behoorde tot een familie van notabelen uit Spy, molenaars en brouwers tegelijk, zoals er onder het ancien régime veel waren, kleine bedrijven die vaak floreerden.

Aan het einde van de 18e eeuw was zijn grootvader, de jongste van het gezin, nog minderjarig toen hij zijn vader verloor. Hij vond dat hij bij de verdeling van de nalatenschap benadeeld was en verliet, verontwaardigd of wanhopig, Spy om in bescheiden omstandigheden in Amay te gaan wonen.

Zijn neven bleven echter in Spy wonen en aan het einde van de 19e eeuw was het een van de karaktertrekken van Félix Bastin dat hij, toen hij zijn studie geneeskunde begon, weer contact zocht met zijn neven in Spy.

De familierelaties werden weer hartelijk, waardoor de auteur van deze regels vaak terugkeerde naar het dorp van zijn voorouders.

Uiteindelijk ging hij er wonen in een eigendom dat hij in 1936 kocht.

Félix Bastin studeerde met glans aan het college Notre-Dame de la Paix in Namen. Hij schreef even gemakkelijk in versvorm als in proza, hij was dichter. Hij liet talrijke handgeschreven of gedrukte werken na, die hij zelf bewaarde door ze te binden.

Het eerste boekje dateert uit 1887, hij is dan 17 jaar oud en stelt eerst een specifiek vocabularium voor schrijvers samen, gevolgd door een reeks opstellen en zelfs een «tragedie in vijf gezangen», getiteld «Tragédie de César».

Hij lijkt niet voorbestemd om geneesheer te worden, laat staan militair geneesheer. Hij lijkt vooral aangetrokken te worden door alles wat met de natuur te maken heeft en lijkt ernaar te verlangen zich te uiten.

Het is voor hem een gelegenheid om de carrière van deze grote militair te evoceren. Hij sluit elk van zijn liederen af met een pentekening, bijvoorbeeld van een Romeinse helm.

Was zijn keuze voor het leger daarmee al bepaald?

Hij is ook een zeer bekwaam tekenaar, want aan het einde van een ander lied zien we zelfs een zeer gedetailleerde tekening van een Romeinse tempel.

Zijn werken uit 1887 gaan verder met een reeks fabels die vaak geïnspireerd zijn door de natuur en die kunnen worden beschouwd als «in de stijl van La Fontaine». Niet al zijn werken worden echter goedgekeurd door zijn leraar, die op een ervan schrijft: «te lang».

In 1888 moet hij in het vijfde jaar van de humaniora zitten, want het is een boekje waarin hij vaker in versvorm dan in proza schrijft. De natuur lijkt hem altijd te inspireren, bijvoorbeeld in zijn gedicht over «la mésange (de mees) ». In elk van zijn werken verwijst hij naar de natuur in bewoordingen die blijk geven van een grote kennis ervan en een grote verbondenheid ermee.

Het derde boekje dateert uit 1889 en bevat drie brieven en drie satires. Het vierde boekje is getiteld «Cahier de rédactions françaises» (Franse redactie boekje).

Deze geschriften lijken eerder het werk te zijn van een retoricus.

De ene is getiteld «L'esprit est lent» (De geest is traag), de tweede «L'automne» (De herfst), de derde «Léon et Philomène» (Léon en Philomène) en de vierde «Le médecin aux cerises» (De dokter met de kersen), opnieuw een teken van zijn toekomstige beroep.

De vijfde is een korte detectiveroman met de titel «Un vrai Mystère» (Een echt mysterie).

Aan het einde van zijn studie schrijft hij een prozatekst die hij «Réhabilitation de l'âne» (Rehabilitatie van de ezel) noemt, waarin hij in een ontroerende tekst geen moeite heeft om medelijden te tonen met het trieste lot van dit verstoten dier.

Zijn meest succesvolle werk is echter een komedie in drie bedrijven, nog steeds in versvorm, getiteld «Pour un Chapon» (Voor een gekaponneerd kip), ondertekend met het pseudoniem NITSAB, een anagram van zijn achternaam. Het werk bleek zo vermakelijk dat de uitgeverij Godenne in Namen het in 1895 publiceerde, toen hij amper 25 jaar oud was.

We geven de tekst van dit werk opnieuw uit, met op het voorblad opnieuw een tekening van zijn hand. «Pour un Chapon», het onderwerp van zijn werk.

Hoofdstuk II

Zijn militaire carrière in vrede

Hij heeft de ambitie om universitair te worden en, misschien geïnspireerd door zijn geschriften, denkt hij aan een militaire carrière, maar ook aan het beroep van geneesheer, want ik herinner eraan dat een van zijn werken de titel «De dokter met de kersen» droeg.

Helaas waren zijn ouders niet rijk genoeg om hem studies te betalen en dankzij zijn inzet bij de Cadetten van Namen kreeg hij de kans om geneeskunde te studeren, waardoor hij zich richtte op de militaire geneeskunde. Hij voegde daar een specialisatie aan toe die het leger hard nodig had: chirurgie.

Op 25 oktober 1935 houdt kolonel Bya, directeur van het provinciaal militair hospitaal van Namen, de openingsrede ter gelegenheid van de herdenking van de pracht en praal van de gezondheidsdienst. Hij blikt terug op het begin van zijn carrière, zijn briljante studie geneeskunde en zijn eerste dienstjaren.

Net afgestudeerd aan de universiteit, dol op verre reizen, maar zonder de middelen om die te betalen, gaat hij twee jaar achter elkaar aan boord van vissersschepen werken. De eerste keer is dat een zeilboot die in IJsland gaat vissen. De tweede keer is dat een stoomboot die koers zet naar Newfoundland.

Tijdens deze reizen moet hij de zeelieden met evenveel efficiëntie en toewijding hebben verzorgd als tijdens de Eerste Wereldoorlog, want twee van hen schonken hem de maquettes van de schepen waarop hij voer. Deze zijn te zien in de tentoonstelling. (tentoonstelling van 2004)

In 1905 is hij 35 jaar oud en gestationeerd in Namen. Als jonge militaire geneesheer blijkt hij een uitstekend chirurg te zijn. Zo wordt een jonge soldaat, die een opleiding tot schilder heeft gevolgd, behandeld door chirurg Félix Bastin en, als dank voor het herstel van het gebruik van zijn rechterhand, schildert hij hem in zijn kapiteinsuniform en schenkt hij hem zijn portret (hieronder afgebeeld).

In 1905 trouwt hij met Berthe Lespineux, afkomstig uit Namen. Het jonge paar gaat wonen aan de Chaussée de Waterloo 45 in Saint- Servais.

(<https://goo.gl/maps/nexoXvdJYMm>)

In 1906 is Félix Bastin dokter bij het tweede regiment van de jagers te voet. Onder de officieren van zijn regiment bevindt zich kapitein Ripet, een bekwaam karikaturist, die het initiatief neemt om van elke officier een karikatuur te maken en een bundel publiceert onder de naam «Coups De Crayon». Onder de honderd karikaturen van officieren bevindt zich ook Félix Bastin, aan wie hij zijn scherpe potlood wijdt. Hieronder ziet u de tekening die hij aan hem heeft gewijd.

Hij moet al een erkend chirurg zijn, want hij houdt een scalpel vast, maar hij lijkt ook erg streng te zijn wat betreft de ethiek van zijn beroep, want hij staat op het handvest van Hippocrates.

Hij is ook voorstander van gezonde voeding, vegetariër, rookt niet en drinkt geen alcohol.

In 1913 wordt hij overgeplaatst naar een ander garnizoen en huurt hij een huis in Ath, waar hij woont tot het uitbreken van de oorlog.

(rue Defacqz 8, 7800 Ath tegenover de Esplanade, waar de kazerne stond

<https://goo.gl/maps/TJBX23CoPFE2>)

Hoofdstuk IV

De scheiding van gezinnen tijdens 14-18

Meer dan vier jaar lang waren families aan weerszijden van de IJzer van elkaar gescheiden. Ze hadden geen enkel nieuws meer, behalve enkele zeldzame brieven van degenen die vochten voor de vrijheid van het land en vice versa.

Een ander bijzonder aspect van de Eerste Wereldoorlog is echter dat de strijdende eenheden enorme verliezen leden, waardoor er een groot aantal oorlogswezen achterbleef. Onder hen bevond zich ook de zoon van majoor Bastin. Een ander veelvoorkomend kenmerk was dat hij, net als vele anderen, enig kind was en dat zou ook zo blijven.

Er is ook onvoldoende aandacht besteed aan het feit dat bijna alle Belgische soldaten, benadeeld door het verloop van de gevechten in België, meer dan vier jaar lang volledig gescheiden waren van hun familie, met als enige contactmiddel enkele zeldzame brieven die door het Rode Kruis werden bezorgd.

Dit was niet het geval voor de Fransen en de Engelsen, en zeker niet voor de Duitsers, die hun verlof achter het front bij hun familie konden doorbrengen en bovendien niet werden beroofd van de briefwisselingen die voor hen bestemd waren.

Voor de meeste families betekende dit voor hen die op het slagveld sneuvelden een definitieve scheiding vanaf het begin van de oorlog.

Zo leed de vrouw van Félix Bastin, die in september 1914 naar Namen was teruggekeerd in plaats van naar Ath en alleen voor een driejarig jongetje zorgde, enorm onder deze scheiding.

(Historische opmerking: volgens uittreksels uit de burgerlijke stand van de stad Ath zouden Berthe Lespineux en Jean Bastin Ath op 18 maart 1919 hebben verlaten en niet in september 1914. Ze zouden vanaf 24 maart 1919 in Namen zijn ingeschreven.)

Métations Intérieures (Demeures successives dans la commune)				Habitants successifs de la maison déjà inscrits au registre de la commune			
1	Bastin	18/09/14	18/09/14	1	Bastin	18/09/14	18/09/14
2	Lespineux	18/09/14	18/09/14	2	Bastin	18/09/14	18/09/14
3	Bastin	18/09/14	18/09/14	3	Bastin	18/09/14	18/09/14

Ze wordt opgevangen door haar vader, Jules Lespineux, die haar in staat stelt om fatsoenlijk te leven, want de soldij van militairen wordt uitbetaald aan de strijders, die daardoor een aanzienlijk spaargeld konden opbouwen, en dat pas na de wapenstilstand aan hun familie werd uitbetaald, in dit geval aan de erfgenamen van majoor Bastin.

Tot aan zijn tragische dood duurde deze definitieve scheiding voor Berthe Lespineux, zijn echtgenote, drie jaar en drie maanden.

Ze bleef hem trouw en wilde nooit hertrouwen. Ze stierf op 9 september 1955 in Namen, in een gebouw vlakbij dat waar ze deze drie lange jaren van scheiding had doorgebracht.

Hoofdstuk V

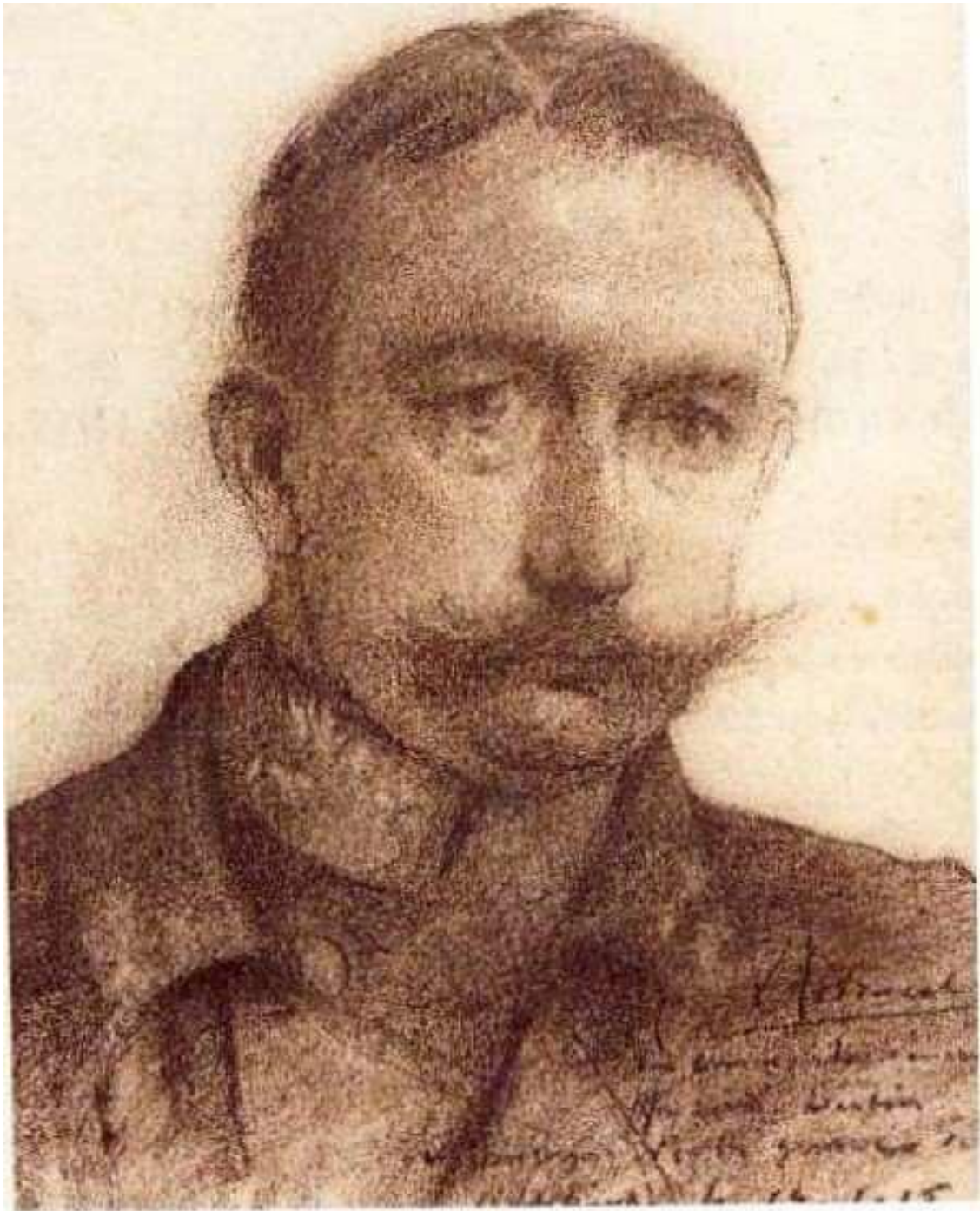
De IJzer-campagne van 1914 tot 1917

Op het moment dat de oorlog werd verklaard, was Félix Bastin net gepromoveerd tot commandant en aangesteld als diensthoofd bij de eerste linie.

Tijdens de vijandelijkheden stapte hij over van de vijfde Artillerie Divisie naar de tweede Artillerie Divisie, waar hij op 21 juli 1916 werd gepromoveerd tot majoor genesheer.

Hij leidde daar een medische eenheid toen hij **op eigen verzoek**, omdat hij deel wilde uitmaken van een gevechtseenheid, werd toegewezen aan het achtste artillerieregiment, waarmee hij aantoonde dat hij liever meer gevaar trotseerde om zijn plicht beter te kunnen vervullen.

Een potloodtekening, die we hieronder weergeven, getuigt er al in 1915 van dat de moeilijke oorlogstijd, net als bij vele anderen, zijn sporen op zijn lichaam had achtergelaten.

Félix Bastin wijdde zich niet alleen aan de verzorging van Belgische gewonden, maar ook aan die van Franse gewonden.

Een rapport van een hoge officier van het Franse leger, waarvan wij het origineel in ons bezit hebben, geeft details over de data, maar niet over het jaar, en vermeldt de toewijding van verschillende Belgische artsen aan meer dan 300 Franse gewonden.

Allereerst bedankt hij de regimentsarts, majoor Félix Bastin, directeur, de artsen Drousie en Daels, afdelingshoofden van het Belgische leger-evacuatieziekenhuis, in samenwerking met ambulance 4/62R (*Toelichting: het ging om het H.E.A. (Hôpital d'Evacuation en Arrière, evacuatieziekenhuis achter het front, bij het station van Adinkerke)*).

Het is te lang om hier weer te geven, maar hier zijn de eerste regels:
«In Avecapelle, op 24 en 25 oktober, aan het front van de Slag aan de IJzer, heeft regimentsarts Bastin toegewijd zorg verleend aan honderden Fransen – mariniers – die door zijn tussenkomst werden behandeld en gevoed in het station van Avecappelle, waar geen medische dienst kon worden ingericht».

Daarna volgt een gedetailleerd overzicht van alle plaatsen waar de gewonden werden verzorgd en het verslag eindigt als volgt:

«Als gevolg van deze toewijding, die alle lof verdient en als voorbeeld moet dienen, is het gepast om, als blijk van onze dankbaarheid, de volgende personen voor te dragen voor een Franse onderscheiding: regimentsarts Bastin Félix Jules Ernest, directeur van het evacuatieziekenhuis van het Belgische leger, regimentsarts Drousie Joseph, afdelingshoofd in hetzelfde ziekenhuis, en regimentsarts Daels, afdelingshoofd in hetzelfde ziekenhuis.

Deze Franse erkenning heeft nooit plaatsgevonden, en daar was een goede reden voor.

Het origineel dat wij nog steeds in ons bezit hebben, was hem toevertrouwd om via de hiërarchische weg aan de bevoegde Franse minister te worden doorgegeven.

Majoor Bastin had het nog steeds bij zich toen hij tien dagen later sneuvelde.

Hoofdstuk VI

De dood van majoor Félix Bastin

Op 4 november 1917 sneuvelt Félix Bastin in de Dodengang

Er bestaan verschillende versies over de omstandigheden van zijn heroïsche dood, wat niet verwonderlijk is aangezien er op dat moment nauwelijks getuigen waren van de intense bombardementen die zijn dood veroorzaakten.

Sommigen denken dat hij omkwam toen hij de gewonde bereikte die hij zelf had geamputeerd, met beide benen geklemd onder een betonblok; anderen denken dat hij tijdens de operatie, die in het open veld plaatsvond en niet in de beschutting van de loopgraven, dodelijk werd getroffen.

Deze versie is aannemelijker, omdat bewezen is dat de gewonde werd geamputeerd en gered. Zou hij al aan de meest delicate fase zijn begonnen of zou deze operatie door een andere arts zijn uitgevoerd, terwijl majoor Bastin bekend stond als een groot chirurg?

Hoe dan ook, het staat vast dat zijn aanwezigheid aan het ziekenbed niet het gevolg was van een voorschrift of een ontvangen bevel, maar het resultaat was van zijn eigen initiatief.

Hij was van mening dat, gezien de ernst van de zeer delicate operatie, een arts die dicht bij de gewonde stond en die de operatie moest uitvoeren, niet voldoende ervaring had. Dr. Félix Bastin, die zich bewust was van zijn specialisatie als chirurg, vond dat hij de plicht had om de operatie zelf uit te voeren.

De omstandigheden van zijn dood werden beschreven in de toespraak die kolonel Bya, directeur van het militair hospitaal van Namen, hield ter gelegenheid van de onthulling van de gedenkplaat ter nagedachtenis aan de heldhaftige dood van dokter Bastin.

Dit monument stond aanvankelijk bij het militair hospitaal van Salzinnes (Namen). Toen dit hospitaal buiten gebruik werd gesteld en werd afgebroken, werd het overgebracht naar het medisch centrum van Belgrade. Sindsdien staat het in het Centre Médical Opérationnel 7 in Marche-en-Famenne.

De details in deze biografie tonen aan dat kolonel Bya zich had omringd met getuigenissen van officieren uit die tijd en bovendien toegang had tot de archieven van het leger.

«Op 4 november 1917 voerde hij het bevel in het gebied van Diksmuide, het overnamepunt van Oude Barrel toen hem werd gemeld dat een schuilplaats was ingestort onder het vuur van vijandelijke granaatwerpers en dat een ongelukkige soldaat, wiens benen onder het gewelf van deze schuilplaats waren verpletterd, alleen uit zijn kritieke positie kon worden bevrijd door amputatie van beide ledematen.»

«Bastin, die deze missie aan een van zijn assistenten had kunnen toevertrouwen, aarzelde niet om er persoonlijk heen te gaan. Zich bewust van de geringe kans die hij had om veilig zijn doel te bereiken, begaf hij zich in de toegangsgangen, te midden van de inslagen van vijandelijke projectielen, en kort daarna werd hij dodelijk geraakt. »

«Dat is de sublieme daad die we hier herdenken. Deze inscriptie, die de tand des tijds zal doorstaan, zal ons en onze nakomelingen hier voortdurend aan herinneren. »

«Mogen we hieruit een voorbeeld van toewijding en zelfopoffering putten voor het geval dat oorlog, die plaag uit een ander tijdperk, ons opnieuw wordt opgelegd door de blindheid van naties. »

Op de plaats waar hij neerviel, namelijk op de bunker waar de ongelukkige soldaat door beton werd verpletterd, werd een herdenkingsplaat in de loopgraaf zelf aangebracht ter nagedachtenis aan de moed van majoor Félix Bastin.

Het was via een krant, de «Nieuwe Rotterdamsche Courant», die op 6 november, twee dagen na zijn dood, in Nederland verscheen, dat Berthe Lespineux, zijn echtgenote, het overlijden van haar man vernam, zoals beschreven in een artikel dat we hieronder weergeven. Zelfs de journalist van een land dat tijdens de Eerste Wereldoorlog neutraal was gebleven, kon het nauwelijks geloven, omdat de voornaam in het artikel ontbrak.

NIEUWE ROTTERDAMSCHER COURANT. — DINSDAG 6 NOVEMBER 1917

In de omstreken van Caeskerke, tegenover Dixmuiden, gingen Duitsche projectielen een schuilplaats der Franschen vernietigen. Een blok beton kwam op een infanterist terecht, wiens beenen er door verpletterd werden. Het was onmogelijk den ongelukkige te bevrijden, hij moest ter plaatse geopereerd worden. Beide beenen moesten afgezet worden. Per telefoon werd een dokter ontboden; dr. Titz kwam, vergezeld door een verpleger en weldra gevolgd door Bastin, den regimentsdokter. Zij haastten zich naar de verbindingsloopgraaf, waar dr. Bastin door een vijandelijk projectiel op slag gedood wordt. Dr. Titz constateert zijn dood en haast zich vervolgens naar den verpletterden man, wien hij beide beenen afzet, waarna de ongelukkige werd weggevoerd.

Ze werd officieel op de hoogte gebracht van het overlijden van haar echtgenoot door de militaire aalmoezenier, Jos Van Winckel, op 14 december 1917, veertig dagen na zijn dood.

Hoofdstuk VII

De erkenning van België voor zijn helden

Na de oorlog kregen families toestemming om hun doden te repatriëren en de meesten werden opnieuw begraven op hun familiebegraafplaatsen.

Dit gold echter niet voor majoor Bastin, want het Ministerie van Defensie vroeg zijn weduwe om het stoffelijk overschot van haar man te laten rusten op de plaats waar hij was gesneuveld. Zijn weduwe stemde hiermee in, zodat de enige hoge officier op deze begraafplaats bij zijn soldaten kon blijven, vlakbij de oude kerk van Oeren (Alveringem), waar hij op 7 november 1917 werd begraven en waar nog steeds 509 graven te vinden zijn.

Het duurde jaren voordat de herinnering aan de Dodenloop werd herdacht.

De IJzertoren die in Diksmuide was gebouwd, werd vervolgens in de nacht van 15 op 16 maart 1946 door onbekenden opgeblazen, een ondoordachte daad, want hij herinnerde aan de heldhaftigheid van de strijdende eenheden, maar alleen aan de deelname van de soldaten in Vlaanderen.

Pas tien jaar geleden (1992?) werd het eigendom van de Dodengang erkend door het Ministerie van Nationale Defensie en kon de site van de Dodengang in zijn oorspronkelijke staat worden bewaard en een monument en een museum worden opgericht ter nagedachtenis aan de strijders van deze lus van de IJzer, die voortdurend blootgesteld was aan vijandelijk vuur.

Tienduizenden soldaten uit het noorden en het zuiden van België hebben hun leven gegeven en liggen begraven aan de overkant van de IJzer, in de omgeving van Veurne en Diksmuide.

Jean Bastin bij het graf van zijn vader op de indrukwekkende begraafplaats van Oeren, waar nog 509 graven te vinden zijn.

Snelle transportmiddelen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Op de achtergrond de ambulance

Aan het begin van de oorlog, kapitein Félix Bastin te midden van zijn assistenten

Félix Bastin in zijn spreekkamer

De Dodengang met uitzicht op de IJzerbocht